

Sinds 2003 gaan KPB-leden en andere bomenvakmensen op 'expertreis' naar Engeland met Jeroen Heindijk. Doel: boomveteranen bestuderen. Resultaat: meer kennis van de reacties op bijvoorbeeld ouderdom, schimmels, storm en menselijk handelen. In mei van dit jaar trokken negen mensen in vijf dagen rond Londen, op zoek naar de oudste en dikste veteranen. In september gingen 14 vakbroeders naar de provincie Kent, waar op korte afstand van elkaar veel bekende kampioenen staan. Hierna een kleine greep uit de bezochte bomen en bossen. Dit artikel is het derde en laatste in onze reeks over veterane bomen.

MARJAN VAN ELSLAND

Foto: Marjan van Elsland

Veteranen in Engeland

We zijn in Nederland lang huiverig geweest voor oude bomen die over hun hoogtepunt zijn en beginnen af te takelen. Maar we komen er nu achter, dat ze niet altijd zo gevaarlijk zijn als we dachten. Hun betekenis voor natuur en landschap is groot. Dus willen we als vakmensen meer van deze zogenaamde boomveteranen weten, om eigenaren beter van advies te kunnen dienen. Maar waar in Nederland kun je aftakelende bomen bestuderen? Bijna nergens: we hebben ze allemaal omgezaagd... Dat wordt dus uitwijken naar het buitenland, naar Engeland bijvoorbeeld. Daar liggen in de zuidoosthoek veel oude bomen en bossen op korte afstand van elkaar. Jeroen Heindijk 'verzamelt' ze al meer dan 15 jaar met hulp van plaatselijke deskundigen. Het gevolg is, dat hij nu excursies kan organiseren naar tientallen plekken, variërend van middeleeuwse kerkhoven tot golfbanen, van oude hakhoutbossen tot kasteeltuinen, van verwaarloosde arboreta tot jachtparken, van oerbossen tot relictten in stadscentra.

Middeleeuws kerkhof

Toen de christenen in Engeland kwamen troffen ze daar oudere godsdiensten, die onder meer heilige taxussen hadden. Ze bouwden hun kerken naast de taxus in de veronderstelling dat de 'heidenen' wel bereid zouden zijn om naar die kerk op hun eigen, heilige plek te komen*. De originele taxussen of hun opvolgers staan er soms nóg en zouden in sommige gevallen best 2000 jaar oud kunnen zijn. Meestal zijn ze hol, maar wel vol met dikke adventiefwortels. Het deert ze kennelijk niet dat ze soms stevig worden gesnoeid ten behoeve van de kerkgangers en dat hun wortels te lijden hebben van begrafenissen, want verder worden ze met rust gelaten, eeuw na eeuw na eeuw. Over deze bomen ontstaat soms de discussie of ze misschien zijn ontstaan uit meerdere bomen samen, en

daarom zo gigantisch zijn. De conclusie is echter steevast dat ze gewoon heel oud zijn.

Golfbaan

Hoewel een golfbaan niet de aangewezen plek lijkt voor het vinden van oude bomen blijken ze er wel degelijk te zijn. Ze staan op onbruikbare hellingen en gewoon tussen de strak gemaaide banen. De Engelsen zijn duidelijk minder bang voor dode takken en bomen dan wij. Vooral de enorme eiken, die je overal in het zuidoosten van Engeland ziet, kunnen op een golfbaan rustig worden bekeken. De golfers houden vriendelijk rekening met die rare Hollanders, die een bijzondere gal interessanter vinden dan een golfbal en binnen de kortste keren boven in een holle eik zitten om van dichtbij te bekijken hoe en waar een primaire tak is afgebroken om plaats te maken voor een stuk secundaire kroon (foto 1). Op deze golfbaan vonden we ook een dikke veldesdoorn (diameter ongeveer 1 m) en discussieerden we over de vraag of beuk en paardenkastanje afleggers kunnen maken. Ja dus. Je kunt je dan gaan afvragen of de boom met afleggers misschien zelf ooit is ontstaan uit een aflegger, wat interessante gesprekken over leeftijden oplevert.

Hakken en knotten

Veel van de bezochte bomen zijn eeuwenlang met rust gelaten, maar de excursie voert ook naar plekken waar de bomen juist zijn geknot of gehakt ten behoeve van veevoer, geriefhout en de leerlooierij. Inmiddels is dat gebruik alweer tientallen jaren verlaten en mogen de bomen het verder zelf uitzoeken. Dat leidt tot de meest bizarre vormen en oplossingen. We kennen het beeld van onze eigen hakhoutbossen en knotwilgen. In Engeland komt het oude beheer om cultuurhistorische redenen mondjesmaat terug, maar verder is er nauwelijks

* Dit is natuurlijk een (te) korte samenvatting van een eeuwenlange historie.

Engelsen zijn minder bang voor dode takken en bomen dan wij

foto 2 Adventiefwortels houden de boom overeind.

geld en belangstelling voor. Adventiefwortels, afleggers, volledig holle, maar levende skeletten laten zien waar bomen toe in staat zijn om te overleven (foto 2).

Een krakend oud bos

In september bezochten we een stukje oud, vrijwel onbeheerd bos op de toppen en hellingen van de Northdowns, een langgerekte kalkformatie waar van oudsher taxussen op groeien. Het bos wordt *Bluebell Hill* genoemd en doet die poëtische naam in het voorjaar eer aan met zeeën van bloeiende blauwe boshyacinten. In september is het er te donker voor veel ondergroei. Naast taxus staat er, her en der verspreid, beuk, haagbeuk, meidoorn, meelbes, moseik, wintereik, hazelaar, enz. De langzaam groeiende taxussen zijn er klein (we hebben elders ook grote gezien in bosverband), maar sommige van de loofbomen zijn, gezien de omstandigheden, verrassend groot. Hun leeftijd is moeilijk te schatten. Tijdens de grote storm van 1987 zijn veel bomen omgewaaid en blijven liggen. Daardoor is nu nog goed zichtbaar dat de teeltlaag plaatselijk hooguit 15 cm dik is en grotendeels bestaat uit boomwortels; daaronder zit de kalk (foto 3).

De dikste beuk

In een vochtig oud jachtbos vol adelaarsvarens en stekelige wilde appels, waar een enorme populatie damherten zorgt dat verjonging geen kans krijgt, staat onder meer de (voor mij) dikste beuk ooit, zeer gehavend door storm, schimmels en ouderdom, maar springlevend. Na tientallen jaren rust, waarin bomen konden omvallen en verder groeien (foto 4), heeft de beheerder nu kennelijk besloten dat er iets moet gebeuren. We zien met angst en beven dat al diverse solitaire reuzen zijn vrijgesteld middels rigoureuze kaalslag. Nu maar hopen dat andere 'bekenden', zoals een volledig vergroeide eik-en-taxus, aan de aandacht zullen ontsnappen, want deze ingreep verandert het microklimaat wel heel heftig.

De dikste eik

Het klapstuk van de reis is meestal een gigantische eik, die van zijn secundaire kroon een wat kleiner, maar gaaf geheel heeft weten te maken (foto 5). Dat hij volledig hol is en vol zit met biefstukzwam en andere schimmels lijkt eerder gunstig dan gevaarlijk. Zijn leeftijd is een voortdurende bron van discussie. 1500? 500? Alles lijkt mogelijk...

foto 3 Uitgespoelde wortels van omgevallen taxussen.

foto 4 Omgevallen en weer doorgegroeid.

Praktische informatie

De reizen duren gewoonlijk vijf dagen. Op dag 1 's ochtends vroeg van huis, op dag 5 's avonds laat weer thuis. Er wordt gereisd met een minibusje (9 personen, inclusief de chauffeur / reisleader). In september bracht een extra personenauto het aantal deelnemers op 14.

Tijdens de reis in mei werd er geslapen en ontbeten in een

Mongoolse tent, een GER. Diner in een pub. In september slapen en aten we in een middeleeuws klooster. De lunch is altijd een picknick onderweg.

De totale kosten zijn in beide gevallen ongeveer € 700.

De data voor volgend jaar worden binnenkort bekendgemaakt op www.bostochten.nl.

foto 5 Een echte veteraan met grotendeels secundaire kroon.

foto 6 Zwammenonderzoek aan eik met 12,50 m stamomtrek.

